

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ І ФОРМУВАННЯ КОНТИНГЕНТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

OPTIMIZATION OF THE NETWORK OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND FORMATION OF CONTINGENTS IN WAR CONDITIONS

Воєнний стан і військові дії на значній території нашої країни суттєво впливають на стан суспільства і діяльність держави, у тому числі, на систему вищої освіти. В першу чергу це стосується забезпечення стійкості її базових складників – мережі ЗВО та контингентів здобувачів вищої освіти, на яких максимально негативно позначилась агресія РФ проти України через руйнування та переміщення ЗВО, масові міграцію та еміграцію населення. Міністерство освіти і науки України ініціювало реформування мережі закладів вищої освіти, оскільки її нинішня модель не відповідає сучасному стану економіки і потребам суспільства, а самі заклади відчують складності з формування та збереження контингентів.

В статті досліджується забезпечення стійкості системи через трансформацію її складників; оцінюються прийняті державними органами управління та закладами вищої освіти рішення і реалізовані заходи для забезпечення дієздатності галузі в умовах воєнного стану та відновлення у повоєнний період.

Аналізуються і оцінюються пропозиції та реалізовані заходи щодо оптимізації мережі університетів, осучаснення організації освітнього процесу, формування та збереження студентських колективів через створення умов рівного доступу до вищої освіти в умовах війни, впровадження гнучких підходів в організації навчання.

Зазначається, що через недостатню взаємодію із зацікавленими сторонами розпочата МОН оптимізація мережі ЗВО гальмується, окремі рішення про реорганізацію приймалися без необхідного обґрунтування, а відсутність системності та нормативної бази не сприяли підтримці реформ в освітянському середовищі.

Крім того, зміна принципів фінансування вищої школи через розширення грантової підтримки як механізму співфінансування навчання за контрактною формою, встановлення мінімально можливої вартості навчання дискутується в суспільстві як такі, що в перспективі можуть негативно вплинути на структуру та доступність вітчизняної вищої освіти, зроблять її вартістю вищою, ніж у сусідніх європейських країнах і прискорять темпи еміграції молоді за кордон.

Ключові слова: агресія, безпека, воєнні дії, вторгнення, мережа, міграція, контингент, окупація, оптимізація, переміщені ЗВО, стійкість.

Martial law and military actions on a large territory of our country have a significant impact on the state of society and the activities of the state, including the system of higher education. First of all, this concerns ensuring the sustainability of its basic components – the network of higher education institutions and contingents of applicants for higher education, which were most negatively affected by the aggression of the Russian Federation against Ukraine due to the destruction and displacement of the higher education institutions, mass migration and emigration of the population. The Ministry of Education and Science of Ukraine initiated a reform of the higher education network, since its current model does not meet the current state of the economy and the needs of society, and the institutions themselves are experiencing difficulties in forming and maintaining contingents. The article examines ensuring the sustainability of the system through the transformation of its components; decisions made by state governing bodies and higher education institutions and measures taken to ensure the viability of the industry in the conditions of martial law and recovery in the post-war period are assessed. The article analyzes and evaluates proposals and implemented measures to optimize the university network, modernize the organization of the educational process, form and preserve student bodies through the creation of conditions for equal access to higher education in war conditions, and introduce flexible approaches to organizing training.

It is noted that due to insufficient interaction with stakeholders, the optimization of the network of higher education institutions initiated by the Ministry of Education and Science is slowing down, individual decisions on reorganization were made without the necessary justification, and the lack of consistency and regulatory framework did not contribute to maintaining reforms in the educational environment.

In addition, changing the principles of financing higher education through expanding grant support as a mechanism for co-financing contractual education, establishing the minimum possible cost of education is discussed in society as such, which in the future may negatively affect the structure and accessibility of domestic higher education, making its cost higher than in neighboring European countries.

Key words: aggression, security, military action, invasion, network, migration, contingent, occupation, optimization. moved higher education institutions, resilience.

УДК 378:37.014.5

DOI <https://doi.org/10.32782/ip/85.1.36>

Дашковська О.В.,

канд. хім. наук, доцент,

ст. наук. співробітник

Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Коломоєць Г.А.,

канд. пед. наук, ст. дослідник,

заступник директора

Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Малечко Т.А.,

канд. пед. наук, доцент,

начальник відділу

Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»

Погребняк В.П.,

канд. техн. наук, професор

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки визначено, що існуюча в державі географічно широка і велика за кількістю закладів вищої освіти (далі ЗВО) мережа (майже 7 університетів на 1 млн. населення) має оптимізуватись в умовах широкомасштабного вторгнення рф [1]. Міністерство освіти і науки України (далі МОН) ініціювало реформування системи вітчизняної вищої освіти (далі Система), приводячи її у відповідність сучасним викликам, потребам держави, економіки і суспільства, підвищуючи конкурентоспроможність закладів вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг та забезпечуючи їх діяльність в умовах війни. В першу чергу це стосується стійкості мережі ЗВО, формування та збереження контингентів здобувачів вищої освіти на функціонуванні яких відповідно максимально негативно позначилась агресія рф проти України і пов'язані з нею руйнування та переміщення ЗВО, масова міграція та еміграція населення.

З початком воєнних дій і тимчасової окупації окремих регіонів країни значна кількість університетів була переміщена у більш безпечні місця, зменшилось число потенційних вступників. Тому розв'язання проблем модернізації мережі ЗВО, формування і збереження студентських контингентів набули першочергового значення.

В статті досліджується і оцінюються прийняті державними органами управління та закладами вищої освіти рішення і реалізовані заходи для забезпечення дієздатності галузі в умовах воєнного стану та відновлення у повоєнний період. Аналізуються хід та результати оптимізації мережі університетів, дієвість прийнятих та перспективних рішень щодо забезпечення рівного доступу до вищої освіти, збереження контингентів в умовах війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед основних публікацій, в яких розглядаються проблеми функціонування української вищої школи в умовах військового стану, спричинених агресією рф проти України, слід зазначити:

– науково-аналітичну доповідь Національної академії педагогічних наук України «Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді» (за загальною редакцією В. Г. Кременя), в якій означені і проаналізовані основні проблеми, що постали перед вітчизняною вищою школою під час війни, та запропоновані загальні рекомендації щодо їх подолання в сучасних умовах і в період повоєнного відродження галузі;

– дослідження науковців Київського університету імені Бориса Грінченка «Вища освіта в Україні: зміни через війну. Аналітичний звіт» (Є. Ніколаєв, Г. Рій, І. Шемелинець), в якому оцінюються рішення органів управління та університетів щодо

реагування на загрози та труднощі, з якими стикнулася система вищої освіти України через наслідки пандемії та війну, її сучасний стан, пов'язаний з окупацією окремих територій країни, переміщенням закладів вищої освіти та учасників освітнього процесу. Аналізуються міграційні процеси серед учнівської, студентської молоді і викладачів в межах держави та виїзду за кордон, їх вплив на організацію вступної кампанії та організацію освітнього процесу;

– публікацію «Освіта і наука України в умовах воєнного стану»: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», в якому приведено статистичну інформацію про мережу ЗВО та контингенти учасників освітнього процесу станом на 2022 рік, проаналізовані особливості організації освітнього процесу, забезпечення якості освіти та законодавче унормування діяльності університетів в умовах воєнного стану. Зазначається що через відсутність механізмів системного реформування мережі ЗВО, пропозиції щодо її реорганізації формувалися МОН значною мірою суб'єктивно;

– звіт Рахункової палати про результати аудиту ефективності на тему «Проблеми мережі закладів вищої освіти: далі утримувати чи реформувати». Позитивно оцінюючи ініціативу МОН щодо реформування мережі ЗВО в умовах надзвичайного стану в державі, розроблення критеріїв відбору ЗВО для реорганізації та алгоритму цього процесу, зазначається відсутність управлінських рішень щодо їх затвердження, що не сприяло розумінню та підтримці реформи усіма сторонами. Також відзначається відсутність прогностичних сценаріїв реформуванні мережі ЗВО, достовірної інформації про реальний стан університетів та оцінка ризиків з урахуванням сучасних викликів;

– інтерв'ю Михайла Винницького виданню ZN.UA про особливості вступної кампанії 2025 року та зміни, яких слід очікувати в майбутньому, виходячи з позиції, що якісна вища освіта не може бути дешевою. МОН планує встановити граничну (мінімально можливу) вартість навчання за контрактною формою для державних закладів вищої освіти; розглядає можливість збільшення розміру державних студентських грантів на здобуття вищої освіти, індексує їх відповідно до рівня інфляції; прогнозує розширення самої системи грантів як механізму співфінансування навчання. Йдеться також про можливе реформування системи державного замовлення з певних стратегічно важливих спеціальностей, яке має стати «реальним замовленням держави» з обов'язковим відпрацюванням випускниками-бюджетниками.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з динамічної зміни умов, в яких функціонує вітчизняна вища освіта останні три роки, важливо дослідити та оцінити останні нормативні документи, заплановані

та реалізовані заходи, спрямовані на модернізацію мережі ЗВО, формування та збереження контингентів здобувачів вищої освіти, забезпечення стійкості Системи в цілому.

Мета статті. Дослідити вплив воєнного стану і військових дій на галузь вищої освіти, зокрема, на її базові складники – мережу ЗВО та контингенти здобувачів вищої освіти. Оцінити прийняті державними органами управління та закладами вищої освіти рішення і реалізовані заходи для забезпечення дієздатності галузі в умовах воєнного стану. Проаналізувати пропозиції та оцінити ефективність дій щодо забезпечення рівного доступу до вищої освіти в умовах війни, формування студентських колективів, оптимізації мережі університетів відповідно до реалій сьогодення, повоєнного відновлення та розвитку.

Виклад основного матеріалу. Оптимізація мережі ЗВО. Починаючи з середини 2014 року з тимчасово окупованих областей та з тих, де ведуться активні бойові дії, з прифронтових територій було переміщено 31 ЗВО державної форми власності: з 2014 року по березень 2022 року – 12, з березня по листопад 2022 року – 19, з них 8 – повторно. Розміщувались вони на відносно безпечних територіях, об'єднуючись з провідними університетами, сприяючи і стимулюючи оптимізацію мережі. Станом на 2024 рік за поданням МОН було здійснено 8 об'єднань ЗВО [2].

Модернізуючи мережі, виходячи з того, що кількість існуючих – 170 державних університетів є надмірною, МОН планує скоротити їх кількість до 100. При прийнятті рішення буде враховуватись кількість населення у місті, в якому знаходиться ЗВО, та кількість студентів у закладі освіти: у містах з населенням менше 100 тисяч, де є один заклад вищої освіти, який є місто утворюючим, ЗВО будуть збережені, якщо їх два, вони будуть об'єднані; у містах з населенням від 100 до 350 тисяч може існувати два заклади вищої освіти, що будуть конкурувати між собою; у містах з населенням більшим 350 тисяч мережа формуватиметься із трьох типів закладів: навчальні інститути, дослідницькі університети та світоглядні академії. При цьому, державний заклад вищої освіти (окрім місто утворюючого) не може мати менше 5 тисяч студентів денної форми навчання, а загальний контингент – не менше 10 тисяч студентів [3].

Модернізація мережі ЗВО надає низку переваг як базовим університетам (до яких приєднуються заклади), так і університетам, що реорганізуються. Базовим – це дає змогу збільшити кількість спеціальностей підготовки, підсилити кадровий потенціал, оптимізувати витрати, і, як наслідок, забезпечити вищу якість наданої освіти та власну конкурентоспроможність. Студенти університетів, що реорганізуються, отримують доступ до більш розвиненої матеріальної бази, нових програм, професійного кадрового забезпечення.

Суттєвою мотивацією для ЗВО, що реформуються, є і фінансова підтримка. Наприклад, Світовий банк у межах проєкту UIHERP «Удосконалення вищої освіти заради результатів» надає Україні на розвиток та підтримку системи вищої освіти допомогу в розмірі \$200 млн. Уже інвестується по \$1,5 млн в кожен із університетів, що пройшли процедуру реорганізації: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, до якого приєднано Українську інженерно-педагогічну академію; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, до якого приєднано Одеський державний екологічний університет; Український державний університет науки і технологій, до якого приєднано Придніпровську державну академію фізичної культури і спорту; Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, до якого приєднано Миколаївський національний університет імені В. Сухомлинського; Національний університет «Львівська політехніка», до якого приєднано Українську академію друкарства; Криворізький національний університет, до якого приєднано Донецький національний торгово-економічний університет імені М. Туган-Барановського [4]. У 2025 році процес охоплення університетів, що можуть брати участь в модернізації мережі, буде розширюватись, продовжуватиметься фінансування укрупнених ЗВО, розпочнеться навчання сучасним методам управління університетами приблизно тисячі академічних управліньців.

Рахункова палата, яка вивчала діяльність МОН з реформування підпорядкованої йому мережі ЗВО за 2021–2024 роки, прийшла до висновку про недоліки у проведенні цієї діяльності. Через недостатню взаємодію із зацікавленими сторонами, процеси реформування мережі не отримали підтримки в освітньому середовищі. Із прийнятих за цей час 20 урядових рішень виконано 7, внаслідок чого змінили статус 11 закладів, у процесі виконання – 12, не розпочато виконання – 1. Зазначається, що розробивши критерії відбору ЗВО для реорганізації та алгоритм реалізації цього процесу, МОН не забезпечило системності та нормативної бази для реформування мережі ЗВО, а суб'єктивність пропозицій щодо реорганізації закладів не сприяли розумінню та підтримці реформ освітянською громадськістю та її ефективній реалізації. За опитуванням, проведеним Рахунковою палатою серед працівників та студентів ЗВО, що реорганізуються, підтримують реорганізацію лише від 3,7% до 34,8% респондентів. Більше 75% опитаних студентів та 47,3%–94,6% працівників базових ЗВО не відчували змін після реорганізації [5].

Особливості формування та збереження контингентів здобувачів вищої освіти. Суттєвим викликом системі вищої освіти в умовах війни є ускладнення з формуванням та збереженням

контингентів через проблеми забезпечення доступу до вищої освіти здобувачам вищої освіти з різних регіонів України та тим, хто перебувають за кордоном, створення безпечних умов для організації та проведення якісного освітнього процесу. Адже понад 8 мільйонів стали внутрішньо переміщеними особами, більше 6 мільйонів осіб вимушено покинули територію України. Станом на кінець 2022 року із 4.18 мільйона українських громадян, зареєстрованих у країнах Європи для отримання тимчасового захисту, спричиненого військовими діями, 665 тисяч студентів та учнів шкіл та 25 тисяч освітян. Число випускників шкіл зменшилось з 640 тисяч у 2008 році до 360 тисяч у 2023 році з перспективою зниження до 300 тисяч у 2030 [6].

Слід зазначити, що заходи МОН щодо спрощення порядку вступу до закладів вищої освіти у 2022–2024 роках, створення умов доступу до вищої освіти для жителів тимчасово окупованих і особливо небезпечних територій та організація тестування за кордоном дали можливість українським ЗВО сформувати необхідні контингенти здобувачів вищої освіти та забезпечити діяльність системи у нових умовах.

За даними МОН, у 2023 році на перший курс в Україні було зараховано 267 тисяч студентів, порівняно із 226 тисячами у 2022 році. У 2024 році МОН в черговий раз оновило Порядок прийому на навчання, передбачивши підтримку ЗВО, розташованих у прифронтових та прикордонних областях, через установлення регіонального коефіцієнту до конкурсного балу вступників [7]. Проте прийняті заходи не дали очікуваних результатів: у 2024 році на перший курс було зараховано 187 тисяч осіб, що на 80 тисяч менше в порівнянні з 2023 роком.

Прийнятий у 2024 році Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті» [8], може стати важливим складником комплексної трансформації системи вищої освіти, суттєво розширюючи автономію ЗВО, можливості здобувачів вищої освіти формувати свої індивідуальні освітні траєкторії.

У 2025 році в Україні, відповідно до постанови Кабінету Міністрів № 417 в державних ЗВО вартість контрактного навчання на престижних спеціальностях зросте до вартості навчання студента бюджетної форми [9]. Передбачено, що розмір плати за навчання за контрактом протягом розрахункового строку не може бути меншим за розмір плати за перший рік (курс) навчання за бюджетом, помножений на розрахунковий строк виконання освітньої програми в роках. До переліку таких спеціальностей, на які у 2025 році будуть встановлені мінімально можливі ціни, включено 38 спеціальностей. Акцент зроблено на спеціальності галузей знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки», С «Соціальні науки, журналістика

та інформація», D «Бізнес, адміністрування та право», F «Інформаційні технології», I «Охорона здоров'я та соціальне забезпечення», J «Транспорт та послуги». Таке рішення МОН пояснює тим, що окремі державні ЗВО занижують вартість навчання для студентів-контрактників.

Ускладнюється з цього року процедура вступу до магістратури:

- складання Єдиного вступного іспиту (ЄВІ) буде обов'язковим для всіх вступників, а на окремі спеціальності буде запроваджено загальнодержавні іспити у формі Єдиного фахового вступного випробування;

- вступники будуть складати окремий вступний іспит у формі ЗНО з методології наукових досліджень. При успішному результаті вони будуть допущені до вступних випробувань у ЗВО через централізовані електронні кабінети;

- денна форма навчання, як і минулого року, буде лише за державним замовленням, а заочна – за контрактом.

Вступна кампанія 2025 року фактично вже четвертий раз проводиться в умовах війни, і як і в минулі (після 2022 року) роки МОН продовжує вводити зміни в Порядок прийому на навчання [10]:

- надаватимуться певні переваги під час вступу тим вступникам, які оберуть фізику або хімію як четвертий предмет НМТ і поступають на природничі або інженерні спеціальності. Рівень переваг залежатиме від обраної спеціальності: більший – для природничих, менший – для інженерних, ще менший – для соціально-економічних;

- вступники на спеціальності із особливою підтримкою держави: природничі; інженерні, пов'язані із відновленням інфраструктури; відновлення людського капіталу зможуть отримати грант першого рівня, якщо складуть два предмети НМТ на 140 балів (було 150);

- відповідно до індексу інфляції збільшується сума грантів: грант першого рівня становитиме 16,8 тисячі гривень (минулого року було 15 тисяч), а грант другого рівня – 28 тисяч гривень (було 25 тисяч);

- пропонується механізм співфінансування через гранти, які функціонують паралельно з держзамовленням і частково покривають вартість навчання, а іншу частину оплачує сам вступник;

- очікується зростання з 35–38 тисяч гривень на рік приблизно до 50 тисяч гривень середньої вартості контракту, що приблизно стільки ж, як виділяється на підготовку одного бюджетника. Різниця компенсуватиметься за рахунок грантів;

- планується введення відпрацювання певний період випускникам, що навчались за державним замовленням (медиків, учителів, деякі інші професії).

У 2025 році, за словами заступника міністра, «приймальні комісії, адміністрації університетів,

МОН – всі націлені на те, щоб освіта не використовувалася не за призначенням, зокрема як засіб уникнення мобілізації. Увага до намірів і мотивації вступників – здобувачів вищої освіти цього року буде високою» [11].

Висновки.

1. Оптимізуючи мережу ЗВО, держава не тільки забезпечує її стійкість в умовах воєнного стану, а й зберігає потенціал Системи, створює додаткові стимули і ресурси для повоєнного розвитку:

– приєднуючи окремі заклади до більш потужних, міжгалузевих університетів, зберігаючи уже сформовані наукові школи і дослідницькі напрями;

– додатково фінансуючи об'єднані українські університети, у тому числі, в межах спеціальної програми Світового Банку, даючи можливість отримати кошти на придбання додаткового обладнання, покращити показники наукового потенціалу;

– надаючи можливість студентам навчатись в багатопрофільному університеті з потужними викладацьким колективом та матеріально-технічною базою;

– створюючи науково-педагогічним працівникам доступ до більших фінансових ресурсів для досліджень та участі у міжнародних програмах;

– концентруючи витрати на адміністративно-управлінський персонал.

2. Оптимізація мережі ЗВО гальмується через недостатню взаємодію МОН із зацікавленими сторонами, а окремі рішення про реорганізацію приймалися без донесення необхідного обґрунтування до викладацьких колективів та студентства. Відсутність системності та нормативної бази породжують суб'єктивність пропозицій щодо реорганізації закладів, не сприяють розумінню та підтримці реформ в освітянському середовищі та їх ефективній реалізації.

3. Регулярне оновлення МОН порядку вступу до закладів вищої освіти протягом 2022–2024 років, створення сприятливих умов доступу до вищої освіти для жителів тимчасово окупованих і особливо небезпечних територій та організація тестування вступників за кордоном дали можливість українським ЗВО сформувати необхідні контингенти здобувачів вищої освіти та забезпечити діяльність системи в умовах воєнного стану.

4. Зміна системи фінансування вищої освіти через розширення грантової підтримки як механізму співфінансування навчання за контрактною формою для державних закладів освіти, встановлення мінімально можливої вартості навчання може мати негативні довгострокові наслідки для

структури та доступності вищої освіти, спровокувавши підвищення цін на навчання, зробивши вартість навчання в Україні вищою, ніж у багатьох університетах сусідніх європейських країн і прискоривши виїзд молоді за кордон.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

2. Погребняк В.П., Дашковська О.В. Вища школа України в умовах воєнних загроз і викликів: реалії та перспективи. Нові технології навчання, № 98, 2024, с. 166-174. DOI <https://doi.org/10.52256/2710-3560.98.2024.98.20>

3. МОН оприлюднило орієнтовні критерії модернізації мережі. URL: <https://osvita.ua/vnz/reform/91422/>

4. Як триває модернізація мережі закладів вищої освіти? URL: <https://mon.gov.ua/news/yak-tryvaie-modernizatsiia-merezhi-zakladiv-vyshchoi-osvity>

5. Рахункова палата оцінила діяльність Міністерства освіти і науки України щодо реформування мережі закладів вищої освіти. URL: https://24tv.ua/education/obyednannya-vishiv-ukrayini-za-ostanniy-rik-obyednali-rekordnu_n2706953 URL: <https://rp.gov.ua/PressCenter/News/?id=225>

6. Не вистачає студентів: У Міносвіти хочуть зменшити кількість університетів втричі. URL: https://censor.net/biz/news/3467716/ne_vystachaye_studentiv_u_minosvity_hochut_zmenshyty_kilkist_universytetiv_vtrychi

7. Міністерство освіти і науки України оновило Порядок прийому на навчання для здобуття ступенів бакалавра, магістра, доктора філософії/доктора мистецтва у 2024 році. URL: <https://mon.gov.ua/news/zminy-do-poriadku-priyomu-na-navchannia-dlia-zdobuttia-vyshchoi-osvity-u-2024-rots>

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу у вищій освіті. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3642-20%23Text#Text>

9. В Україні зростає вартість контрактного навчання в державних вишах. URL: https://osvita.ua/vnz/94614/#google_vignette

10. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146 і від 3 березня 2020 р. № 191. Постанова КМУ від 11 квітня 2025 р. № 417 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2025-%D0%BF#Text>

11. Вступ-2025: чим особлива ця вступна кампанія та яких змін очікувати в майбутньому. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/vstup-2025-chim-osobлива-tsja-vstupna-kampanija-ta-jakikh-zmin-ochikuvati-v-majbutnomu.html>